

Ovom poglavlju nedostaje više podataka o pojedinom plesu, njegovim ritmičkim i stilskim osobinama i postanku. Nazivi nekih plesova, osim onih gradske i »cehovske« provenijencije, daju naslućivati i više o njihovu podrijetlu nego što je u radnji rečeno. Evo jednog primjera. Naziv »šakajdo« ili »sakajdo« čini nam se u prvi mah potpuno nejasan. Autori ne daju nikakve pretpostavke o tom imenu. Nije li to zaboravljeni primjerak plesa »staro sito« kojemu se kajkavski tekst uvijek svršava na »zakaj to?« »Sakajdo« i »zakaj to« vrlo su slični. Ne nose li ritmička shema, akcenti u njoj te možda i melodija muzičke pratnje elemente plesa »staro sito« što ga je lako mogao prenijeti u okolicu Beograda koji Ciganin svirač, a tamošnji ga plesači s vremenom prekrstili? Sve bi bilo jasnije kad bi pisci dali opis i muziku toga plesa, pretpostavke bi onda bile suvišne. Slično je i s drugim izostavljenim plesovima.

Uzak izbor opisanih plesova i način njihova opisivanja slaba su strana ovoga inače vrijednog rada. Neosporna je historijska i pionirska vrijednost rada sestara Janković i njihova sistema bilježenja plesova. No danas kada postoje tako savršeni sistemi kao Labanova kinetografija, začuđuje konzervativnost izražena u primjenjivanju zastarjeloga plesnog pisma. Svaki pokret opisan riječima može se tumačiti na više načina i nije precizno izražen, jer se na jednu jedinicu izvodi više gesta koje nisu vremenski i stilski strogo određene. Pojmovi »sitan« i »vrlo sitan« korak, »krupno«, »ukršteno« i slično mogu se tumačiti na više načina. Jednako tako i »malo odignuto od zemlje«, »ovlaš prstima dodirnuti zemlju«, »jačim savijanjem kolena« i mnogi drugi termini. Eklatantan primjer nejasnoće i nepreciznosti vidi se u opisu plesa »šareno kolo« na strani 206. Tamo stoji o trećoj osmini prvog takta ovo: »leva noga je odignuta i polako se priprema za korak udesno«. Matematički to izgleda ovako: MM osmina = 180, a to znači da je vrijednost jedne osmine, tj. vrijeme trajanja opisanog pokreta tačno 0,3 sekunde, dakle trećina sekunde. Jasno je da se u tom vremenu ne može noga polako pripremati za korak udesno. Još je gore s plesom »orijent«. Tamo plesač u prvoj četvrtini trećeg načina izvedbe mora u približno istom vremenu zakoračiti lijevom nogom korak naprijed, zemlju pri tom dodirivati samo prstima, dok težina tijela pada ravnomjerno na obje noge. Obje pete okrenu se unutra, a odmah zatim napolje — sve za ciglu trećinu sekunde. U slučajevima kada su pokreti ritmički i stilski jednostavni, predočivanje riječima približno je tačno. Čim se elementi kompliciraju, zapis postaje nečitljiv, osim za onoga tko ples već otprije dobro pozna.

Šteta je što vrijednost opisanih plesova nije jednaka onoj o plesnim prilikama. I ovaj primjer govori nam o prednostima kinetografije Laban, koja se sve više primjenjuje i može bez teksta dati stručnjaku vrijedan komparativni materijal, čak i bez poznavanja jezika kojim je knjiga pisana.

Ivan Ivančan

REVISTA DE FOLCLOR (»Institutul de folclor«, Red. Mihai Pop). București 1962, A. VII, Nr. 3—4.

Folklorni institut u Bukureštu osnovan je 1944. a 1959. proslavio je 15-godišnjicu svog osnutka u okviru održavanja međunarodne konferencije IFMC i velikoga balkanskoga folklornog festivala, koji je institut priredio uz veliko učestvovanje domaćih i stranih folklornih grupa i stručnjaka folklorista iz čitavoga svijeta. Imali smo prilike vidjeti organizaciju i rad tog instituta, u kome su onda radila 92 namještenika, od kojih je bilo 26 stručnjaka muzikologa. Za mađarsku manjinu postoji ispostava tog instituta u Kološvaru, u kojoj znatan broj stručnjaka proučava muzički folklor mađarske manjine iz cijele Rumunjske. U povodu te proslave dogovorili smo se s predstavnicima svih balkanskih folklornih instituta i ustanova o održavanju zajedničkih balkanskih folklornih manifestacija, festivala i sastanaka, te se je brzo poslije toga taj plan pokazao i na djelu, kad je 1962. bio baš u Bukureštu priređen veliki balkansko-mediteranski folklorni festival, na kojem je sudjelovala i Jugoslavija.

Taj institut izdaje već sedmu godinu svoj stručni časopis, 4 broja godišnje. Pred nama je dvobroj 3—4 iz god. 1962. Iz sadržaja se vidi djelokrug rada instituta,

vide se postignuti rezultati na proučavanju veoma bogate folklorne tradicije rumunjskog naroda, kao i dobra erudicija institutskih naučnih i stručnih radnika.

Uvodni je članak napisao *A. Amzulescu* pod naslovom »Perspektive rumunjskoga folkloru u kolektiviziranim selima«. U članku se iznose misli predsjednika države G. Deža, iznesene u govoru na sjednici velike nacionalne skupštine od 28—30. travnja 1962. u povodu završetka kolektivizacije poljoprivrednih imanja. Govor sadrži komparativni prikaz prošlog i sadašnjeg stanja radnog seljaštva u državi, a autor je u svom članku te misli ilustrirao primjerima iz staroga rumunjskog folkloru, u kojemu je ocrtano teško stanje rumunjskog seljaka na ekonomskom, političkom i socijalnom polju, uspoređujući ga sa sadanjim stanjem napretka primjerima novih pjesama, nastalih u vremenu izgradnje socijalizma. Zatim autor prikazuje momente u kojima se razlikuje novo od staroga, pa u prvom redu ističe tzv. »scensku kulturu« koja je u folkloru izbila u prvi plan na selu; te promjene predstavljaju ne samo prijelaz staroga u novo, nego kvalitetnu i osnovnu transmutaciju stare narodne umjetnosti u novu.

Poznati muzikolog *Emilia Comișel* napisala je značajan članak »O pjevanomu narodnom eposu«. Govori o rumunjskim baladama, o svim pitanjima u kompleksnosti problema, o njihovu sadržaju, artističkoj i dokumentarnoj vrijednosti, o prilikama kada i gdje se izvode, o njihovu stilu, a najviše o muzičkoj strani izvođenja epskih pjesama. I ona se osvrće na stanje te vrste narodne umjetnosti u prošlosti i sadašnjosti, pa ističe da je njihov izvođač onaj faktor po kome se razlikuju ta dva stila. Izvođači su nekad bili neprofesionalni pjevači i svirači (uz gajde), dok su se danas pojavili i profesionalni izvođači koji svoje pjevanje prate svirkom violine ili kobze. Autorica misli da njihovo izvođenje mnogo utječe na održavanje, cirkulaciju i razvoj folklornog pjevanja. Drugi dio studije raspravlja o muzičkom sadržaju epskog pjevanja, te u prvom redu ističe tzv. epski recitativ, specifičan način epskog predavanja koje se raščlanjuje na više većih ili manjih muzičkih odjeljaka, način, kako se i u drugim balkanskim zemljama pjevaju epske pjesme. Brailoiu, pok. rumunjski muzikolog, nazvao je tu vrstu predavanja »elastičnim stihovima«. Zatim prikazuje još tri vrste recitativnog predavanja epskih pjesama: melodički recitativ, recto-tono recitativ i parlato-recitativ, te analizira njihove sadržaje i razlike, njihov položaj u »elastičnoj periodi«, njihovu izražajnu ulogu, građu stihova itd. Autor nadalje opisuje funkcije tih vrsta recitativa na početku, u sredini i na završetku predavanja te stilistički i kompozicijski postupak koji se osniva na tim sredstvima umjetničkog izražavanja.

Zatim prikazuje veliku raznolikost modalnih struktura narodnih napjeva i epskih recitativa koji se osnivaju dijelom na arhaičkim načinima, a dijelom na heptatonskoj pače i na kromatskoj glazbenoj ljestvici. Govori o instrumentalnoj oratnji, instrumentalnim uvodima, međuigramama i završecima, te o bogatstvu ritmičkih oblika i njihovih izmjena u toku pjevanja. Mnogobrojni notni primjeri omogućuju bolje razumijevanje teksta.

Monica Bratulescu u svom članku: »K izučavanju kompozicijskih i stilskih sredstava u suvremenom folkloru« bavi se nekim problemima razlika između starog i novog folkloru. U prihvaćanju starog u novom folkloru autor se osvrće na ove momente: a) na kontinuitet nekih tradicionalnih oblika; b) na preuđešavanje tradicionalnih stilističkih postupaka zbog potrebe da se izraze novi pojmovi; c) na izbjegavanje starih kalupa koji su nespojivi sa suvremenim temama; d) na njihovu obnovu i uklapanje u suvremeni folklor.

Vrijedan je članak *Nicolae Coman*: »Elementi pučkog stvaranja u I Kvartetu Ion Dumitrescuovu«, gdje s mnogo notnih primjera pokazuje, na koji se način kompozitor može poslužiti folklornim materijalom u svome kompozitorskom stvaralačkom radu. Kao primjer autoru je poslužio baš taj kompozitor koji je duboko proučio ne samo duh nego i elemente rumunjskoga muzičkog folkloru, tako da je u svom kompozitorskom radu mogao stvarati vlastite originalne muzičke teme, a da pri tom nije upotrebljavao gotov melodijski folklorni materijal. Ono što je upotrebio, to su elementi muzičke folklorne stilistike i gramatike: modalni sistem, ritmičke oblike, harmonijske elemente i strukturalne oblike pučke muzike. Kompozitor je svojom stvaralačkom snagom sve to asimilirao u svojoj kompoziciji, te je tako nastalo umjetničko djelo komponirano u duhu narodne glazbe, na visoku stupnju originalnoga muzičkog stvaranja upotrebom narodnoga muzičkog jezika.

Ovidiu Papadina u svome članku prikazuje vlaške varijante narodne pjesme o »meštru Manoli«, o motivu koji se javlja ne samo kod nas u pjesmi Zidanje Skadra i njenim mnogobrojnim varijantama nego i kod drugih balkanskih naroda s temom o ljudskoj žrtvi pri gradnjama. U tom su članku prikazani samo rumunjski primjeri toga motiva, dok je prije mađarski etnomuzikolog Vargyas objavio veliku studiju, u kojoj je prikazao varijante iz čitave Evrope, među njima i jugoslavenske.

Vera Proca-Ciortea prikazuje veoma dokumentirano, na osnovu historijskih slika, prizore s narodnim igrama i plesovima u XVIII i XIX st. Zatim dolaze kraći izvještaji o terenskom istraživanju, prikaz važnijih događaja na području folklornog života, napose o radu Folklornog instituta u Bukureštu i njegove filijale u Kološvaru, o suradnji folklorista s antropolozima te o folklornoj međunarodnoj aktivnosti itd.

Veoma je zanimljiv posljednji dio časopisa u kojemu se na strani 71 priopćuje bibliografija folklornih edicija, knjiga i časopisa te članaka u ostaloj periodičnoj rumunjskoj štampi za godinu 1961. od čega su 23 izdanja na mađarskom jeziku, 5 na njemačkom, po 1 na srpskom i ukrajinskom jeziku, a ostalo na rumunjskom. Bibliografija ima 984 jedinice koje potječu od 477 autora. Čitav je materijal grupiran u sedam poglavlja, i to: a) izvori i dokumenti; b) istraživači i kolektori; c) etnografija i antropologija; d) narodne likovne umjetnosti; e) folklor; f) folklor nar. manjina; g) primjena i unapređivanje folklor. Svako od tih poglavlja ima po više podrazreda, tako da se podaci o svakoj temi lako i brzo mogu pronaći u mnoštvu bibliografskih jedinica.

V. Žganec

GERHARD ROHLFS, ANTIKES KNÖCHELSPIEL IM EINSTIGEN GROSS-GRIECHENLAND. Eine vergleichende historisch-linguistische Studie. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1963.

Predmet ove studije nije samo povijesno-lingvističkog značaja, nego u velikoj mjeri i etnološko-folklornoga, jer je u njoj riječ o jednoj prastarjoj igri na sreću s najprimitivnijim prirodnim sredstvom, a služi za zabavu najširim slojevima mnogih naroda.

Autor ukazuje na popudarnosti i razlike između kockanja sa životinjskim zglobovima počev od starogrčkih astragala, tj. kostiju gležnja stražnjih nogu ovaca, koje imaju prirodni oblik duguljaste nepravilne kocke, i suvremene igre s umjetnim kockama, koje su tek u toku stoljetnog razvitka dobile svoj današnji oblik.

Usporedbom najstarijih pisanih i likovnih svjedočanstava, te s obzirom na to da antički astragal nije bio umjetna tvorevina od ljudskih ruku, nego prirodni proizvod, koji se pri klanju ovaca sâm od sebe nametnuo svakomu primitivnom pastirskom narodu, zaključuje pisac da je to igra vrlo velike starosti te da ona ide u red najstarijih igara na sreću kod indoevropskih naroda.

Igru s astragalima spominje već Homer koji navodi da su Grci bili strastveni igrači astragala. U rimskoj antici ova igra nije uspjela uhvatiti korijena, pa se stoga u Italiji održala samo u južnim predjelima koje su nastavali grčki kolonisti.

Veliku popularnost zadržala je igra sa zglobnim košćicama i kasnije, pa se preko srednjeg vijeka i sve do današnjeg vremena održala kako kod Grka, tako i kod istočnjačkih naroda (Turaka, Armenaca i Arapa), te kod Romana, Germana i Slavena koji su postepeno — prolazno ili definitivno — naseljivali geografsko područje nekadašnje Velike Grčke; tako se među južnim Slavenima održala ta igra sve do danas u Bugarskoj i Makedoniji.

Igra s astragalima imala je u antičko doba vrlo komplicirana pravila. Bez predznanja nije se moglo sudjelovati u igri, za razliku od kasnije uvedene kocke od drveta, metala ili brušena kamena sa simetričnim stranicama. Ta umjetna kocka potječe od starog astragala, ali pravila igre vrlo su jednostavna, pa je stoga i neupućeni mogao da ih odmah i lako shvati. To je i razlog što zamršena igra s astragalima na starogrčki način nije preživjela antiku, nego je zamijenjena ili umjetnom kockom ili je pak, gdje se astragal od životinjskoga zgloba održao, igra poprimila nova i jednostavnija pravila.